

TALUD

Eesti taluarhitektuuri ilmusid korstnad alles XIX sajandi II poolel (enne seda lasti suurem suits välja poolukse kaudu ja rehetoa lõplikuks õhutamiseks avati ukse kohal seinas olev nn. repneauk). Tõuke korstnate ehitamiseks andis uue tulekolde – pliidi ilmumine. Korstnaga ühendatud ahjud olid enamasti kerisahjud.

Korstnate aeglane levik oli ühest küljest seletatav sellega, et vilja kuivatati suitsurehes, kus korsten polnud vajalik. Teisalt mõjutas korstnate levimist ka talurahva majanduslik olukord. Kui Lõuna-Eesti päris-peremeestel oli võimalus oma elutingimusi parandama asuda, sõltus samal ajal Põhja-Eestis ülekaalus olevates renditaludes ehitustegevus suuresti mõisnikust. Umbes samalaadne oli talupoegade olukord ka saartel.

Korsten, mis tekitas tugeva suitsuväljatõmbe, võimaldas ehitada korralikke ja suuremaid soemüüre ning seega suurendada köetavate eluruumide suurust ja arvu. Korsten ehitati kas paest või tellistest ning toetus maakividest alusmüürile.

Saaremaal ning osalt ka Läänemaal tehti korstna katusest üleulatav osa – korstnapii – dolomiitplokkidest. Tavaliselt koosnes see neljast tükist: laiast ja õhukesest vesikivist, kahest vahejätkust ja suukivist. Sellised korstnad olid ilusad ja ilmastikule vastupidavad.



Jaagu talu korstnapits, EVM



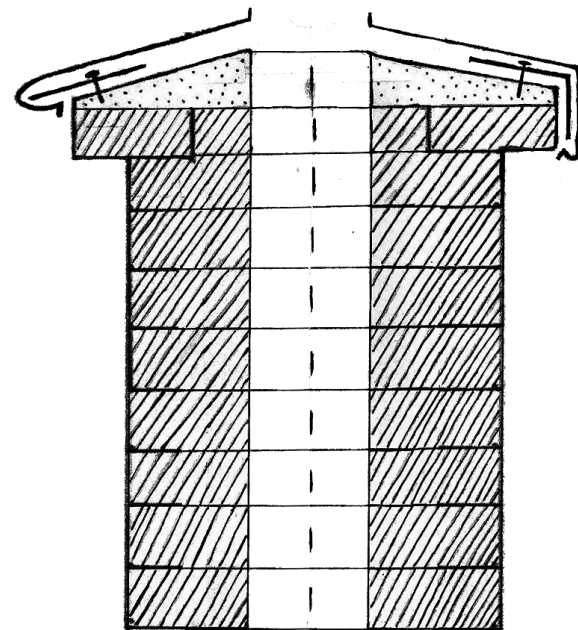
Korstnapits Mäe talu krundil, Koguva küla (Fotod: J. Vali)

KORSTNATE JA KORSTNAPITSIDE HOOLDUSEST

Kõigist neljast välisküljest ilmastiku, ning sisemiselt tahma ja nõe hapete meelevaldas, on korstnapits vana maja juures sageli üks halvemini säilinud elementidest. Korstnapitside püsivuse tagamiseks oli igal ajal oma moodus. Reeglina oli paekivist korsten kaetud krohviga. Telliskorstnate puhul kasutati hea kvaliteediga (võimalik, et tugevamalt põletatud) tellist, mis võimaldas soovi korral jätta korstna krohvimata. Tsemendi ilmudes (XIX saj. lõpul) hakati korstnapitside ladumisel kasutama lubitsemendimörti, kuna see on niiskuse toimele vastupidavam. Funktsionalismi perioodil ilmus silikaatkivi, mis oli koos tsemendimördiga veelgi ilmastikukindlam.

PLEKIST „MÜTS“

Ent ainuüksi kvaliteetne materjal ei taga veel korstna säilimist. Oluline element on siinjuures korstnapitsi kattev plekist „müts“, mis hoiab korstnat liigse märgumise eest. Vanad meistrid teadsid, kuidas kinnitada korstnale plekist kate, ilma et see riivaks silma ega mõjutaks korstnapitsi arhitektuuri. Tänapäeval on sagedased juhud, kui korstnapits kaetakse kas oskamatusel või teadmatusel inetu massiivse „torbikuga“, mis rikub kogu hoone arhitektuurset üldilmet.



(Joonis: M. Loit)

ÕIGE

VALE



Sangaste mõis



Vääna mõisa sobimatult taastatud korstnapits ühes inetu „mütsiga“. (Fotod: J. Vali)

KORSTNA SEISUND

Kuna korstnapits asub tavapäraselt küllaltki kõrgel, ei ole selle tegelikku seisundit kuigi hõlpus kindlaks teha.

■ Korstna olukorda oleks soovitatav lähemalt uurida iga paari-kolme aasta tagant.

■ Oluline on kontrollida nii korstnapitsi, korstna ja katuse ühenduskoha (korstnakrae), korstna katusealusel / pööningul paikneva osa kui ka lõõride seisundit.

■ Tüüpilised korstnate juures esinevad probleemid on **katkine korstnapits, niiskuskahjustused ja suitsu sisse ajamine.**

KATKINE KORSTNAPITS

Vanade korstnapitside puhul tuleb vältida nende varisemisohhtlikuks muutumist. Mõranenud ja viltu vajunud korstnad on eriti ohtlikud tugeva tuule korral. Korstnakivide pinna murenemist põhjustavad nii **äärmuslikud ilmastikuolud** kui ka **vale hooldus.**

■ Korstnate parandamisel (vuukimisel, krohvimisel) tuleb kasutada ajastutruusid materjale (nt. mitte vuukida lubimördiga laotud korstnat tsemendimördiga).

■ Kui mõni korstnakivi või tellis on täielikult lagunenu, tuleb see asendada originaalsarnase kiviga. Sobilikke kive võib leida lammutatavatest majadest.

■ Kui korstnapits on sedavõrd lagunenu, et vajab täielikult uuesti ülesladumist, tuleb olemasolev originaalkuju täpselt fikseerida ning saadud andmeid uue ehitamisel kasutada.

NIISKUS LÕÕRIDES

Niiskuse tekkepõhjuseid võib olla mitmeid:

Hüdroisolatsiooni viga korstna ja katusekatte ühenduspiirkonnas e. katkine korstnakrae.

Ebapiisav ventilatsioon.

Külmad lõõrid.

■ Kõikide kütuste põletamine tekitab veauru. Liialt külmades lõõrides see kondenseerub ning segunedes teiste põlemise kõrvalproduktidega, moodustab tõrva ja happeid. Selle tagajärjel võivad nii seina sise- kui ka välispinnale tekkida pruunid laigud ning voolav tõrv võib pressida end lõõri vuukide vahelt välja (seda eriti puukütte puhul). Sellisel juhul tuleb külma õhuga kokku puutuv pööningul asuv korstnaosa voorderada sobiva mittepõleva soojusisolatsiooni materjaliga.

■ Kui küttekollet ei kasutata hooajaliselt, tuleks korsten talveks kinni katta (hoidmaks ära lõõride märgumist ja jäätumist). Oluline on, et katte ja korstnaotsa vahele jääks tuulutuspragu.

Ajaloolistel hoonetel kohtame tihti korstnapitsi katvat sädemepüüdjat, mis funktsioneeris ühtlasi ka tõhusa niiskustõkkena.



Mooste mõis (Foto: J. Vali)

■ Kui tulease on lõplikult suletud ja korstnat ei kasutata, tuleks tagada lõõri ventilatsioon, et säiliks niiskuse kogunemist takistav õhu liikumine korstnas.

■ Kui korsten on aktiivses kasutuses, ent ikkagi niiske, tuleks välja uurida, kas ehk miski pole ummistanud lõõri ja tõmmet halvendanud.

LÕÕRIDE HOOLDUS

■ Kui korsten on olnud niiske (kütmata) pikema perioodi vältel, võivad nõgi ja happed sööbida lõõri seestpoolt katvasse mörddipinda ning halvimal juhul tungivad mürgised vingugaasid eluruumidesse.

Lõõrisese mörddi halvast seisundist annab tunnistust plekiline ja liialt kuum korstnajaalg hoones sees ning mõranenud korstnapits väljas.

■ Puidu põlemisel ei lahku kogu suits korstna kaudu, vaid osa sellest jahtub ning muutub tahkaks – tekib kreosoot (nõgi). Igasugune puit, olenemata sellest kui kuiv või märg see on, tekitab kreosooti. Lisaks sellele, et kreosoodijääk on kergestisüttiv, söövitab see ka lõõrikive.

■ Kõige rohkem kreosooti ladestub horisontaalsetesse lõõridesse.

■ **Korstnaid tuleks pühkida/puhastada igal kevadel peale kütmissperioodi lõppu.**

KUI TEGEMIST ON MÄLESTISEGA VÕI MUINSUSKAITSE-ALAL PAIKNEVA EHITISEGA, KONSULTEERI KINDLASTI ENNE TÖÖDE ALUSTAMIST MUINSUSKAITSEAMETI SPETSIALISTIGA!

PIDEV HOOLDUS TAGAB KORSTNAPITSIDE SÄILIMISE JA OHUTUSE!



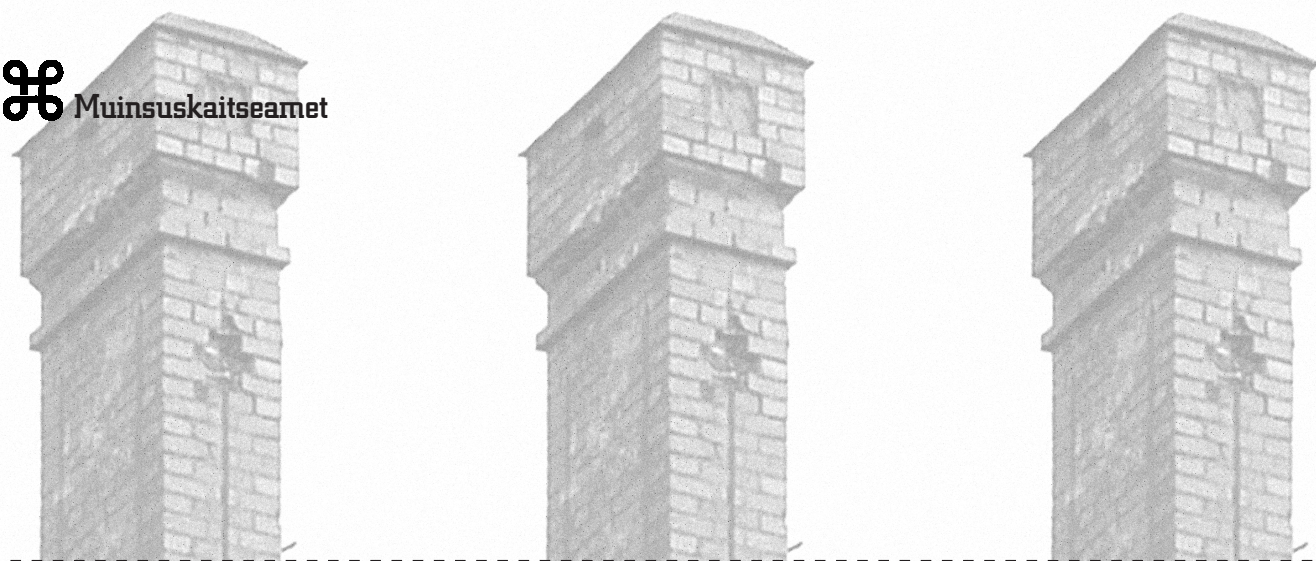
Lisamaterjalid:

■ Eesti Projekteerimisnormid 10.4
<http://www.stalba.ee/index.cns?page=design&id=2>

■ A. Veski „Ahjud, pliidad, kaminad“. 1992. A.

■ Kütteseadmete puhastamise tuleohutusnõuded.
RTL 1998, 195/196, 771
RTL 2000, 99, 1555

■ **Muinsuskaitseamet**
Uus 18, 10111 Tallinn
Telefon: (0) 6403050
Faks: (0) 6403060
E-post: info@muinas.ee
www.muinas.ee



1

Korstnapits

TÜÜBID JA HOOLDUS

Vanade hoonete katustest välja ulatuvad korstnapitsid on justkui täppideks i peal.

On üllatav, et teiste arhitektuuridetailide ja -vormide kõrval on need sedavõrd vähese tähelepanu osaliseks saanud.

Ometi ilmestavad tihti just korstnapitsid olulisel määral hoone katusemaastikku ning annavad sellele iselaadse rütmi.

Lisaks sellele peegeldavad paljud neist ka ajastu stiilile omaseid vormilahendusi.



(Foto: M. Loit)

Alljärgnev lühike ajalooline ülevaade korstnapitside arengust Eestis ning mõned olulised nõuanded nende hoolduseks ja remondiks on mõeldud kõigile, kes hoolivad oma esivanemate pärandist ning soovivad seda säilitada ka järeltulevatele põlvetele.

KORSTNATÜÜPIDE ARENGUST EESTIS

LINNAD JA MÕISAD

Tuleb tõdeda, et kahjuks puuduvad meil täpsemad teated varasemate linna- ja mõisa- (mis olid kas puit-, savi- või sõrestikehitised) korstnate välimuse kohta.

■ XIV ja XV sajandi kivist linnaelamutel, ühiskondlikel- ja majandushoonetel ulatusid katustest välja tavapäraselt küllaltki kõrged, lihtsa vormiga ning otsa poolt ahenevad, ilmselt valgeks lubjatud korstnapitsid. Ka keskaegsele mõisaarhitektuurile iseloomulike vasallilinnuste korstnad järgisid enamasti sama eeskujuga.



Raekoja plats 12, Tallinn (Foto: M. Loit)

■ Uusi jooni korstnate lahendusse tõi Rootsi ajal (XVII saj.) alguse saanud ning pärast Põhjasõda jätkunud barokstiil. Sümmeetriat taotlevatel fassaadidel mängisid olulist rolli ka korstnapitsid, mis muutusid nüüd madalamaks ja jässakamaks, koosnedes soklist, tüvesest ja lõpetusest. Laienev ülaosa andis korstnaotsale tugevust ning võimaldas seda katta korstnakehandist võimalikult kaugemale ulatuva plekist „mütsiga“.

Nii tagati kogu korstna kaitse vihmavee kahjustava mõju eest. Korsten ei olnud pelgalt utilitaarne konstruktsioon, tal oli hoone arhitektuuriga kokkukõlav kujundus, mis on kahjuks sageli hilisemate ümberehituste käigus hävinenud (nt. Kodasoo ja Sagadi mõisal).



Kodasoo mõis (Foto: J. Vali kogust)

■ Järgneval, klassitsismi perioodil (XIX saj. I pool) ei muutunud korstnate põhivorm võrreldes eelnevaga märgatavalt. Mõningatel juhtudel ehitati need siiski vastavalt ajastu ideaalidele sihvakamad ja elegantsemad.



Aaspere mõis (Foto: J. Vali kogust)

■ XIX saj. keskpaiga ja XX saj. alguse arhitektuuristiilid – historitsism ja juugend – oma mänglevate romantilis-arhailiste vormidega, tõid ka korstnate kujundusse huvitavaid lahendusi. Korstnapitside fantaasierikkad ja dünaamilised vormid loiid tõeliselt maalilisi katusemaastikke.



Holdre mõis (Foto: J. Vali)

■ Seevastu eelmainitud stiilidele vastandunud funktsionalismis muutus korstnate vorm üliiltsaks, peegeldades endas ajastu ideaalile omast minimalismi-püüet.



Toompuiestee 6, Tallinn (Foto: M. Loit)